Ms 5/5

3

ARANY BIRÁLATA ÁCS ZSIGMOND SHAKESPEARE-FORDÍTÁSÁRÓL.

Kiadja RADÓ ANTAL.

A Kisfaludy-Társaság első Shakespeare-kiadásának olyan szerkesztője volt, a minővel eddig a világirodalom semmiféle ily gyüjteménye nem dicsekedhetett: egy nagy költő, a ki egyúttal nagy műfordító is volt, s a ki — hisz ez utóbbi kiválósága ezt magától értetődővé teszi — részben költői intuitiójánál, részben erős filologiai képzettségénél fogva be tudott hatolni az idegen szöveg értelmének minden rejtekébe. Hogy Arany milyen aprólékos gondossággal, milyen csudás pedánssággal végezte mindennemű hivatalos dolgát, tehát a szerkesztőit is, tudvalévő. Mily kár, hogy nem maradtak meg a *Koszorú* és a *Figyelő* kéziratai, főleg a versek! Mennyit lehetne az azokon (legalább nagy részükön) végbevitt javításokból tanulni! De hát az Aranytól javított kéziratok közül csak nagyon kevés jutott el hozzánk; a legértékesebb, Madách munkája, nem igen szolgálhat mértékéül Arany effajta munkásságának, mert hisz a nagy költőtárs iránt érzett tisztelete bizonnyal fékezte javító tollát. Sokkal tanulságosabbak volnának a kisebb írók művein végzett módosításai, melyeknél a jogos érzékenységre való tekintet nem feszélyezte, sőt tudhatta, hogy fáradságáért az illetők csak mélységes hálával fognak adózni. Efféle munkái közül való az, melyet ezúttal a Kisfaludy-Társaság levéltárából bemutatni szerencsém van s mely nemcsak első Shakespeare-fordításunk történetének egyik becses adaléka, hanem magában véve, mint fordítási bírálat is, értékes pótléka Arany kisebb prózai munkáinak.

Ács Zsigmond *Velenczei kalmár*-fordítása 1853-ban jelent meg először ezzel a czímlappal: «Ujabb Szinműtár. | Kiadja | Horváth Döme. — | Negyedik Füzet. | A' Velencei Kalmár, | Drama forditva Shakspeare után. — | Kecskeméten. | Nyomatott Szilády Károlynál. | 1853.» A belső czimlap így szól: «A' Velencei Kalmár, | Drama öt felvonásban. | Shakspeare után | angolból fordítá | Ács Zsigmond.» A fordító, nagykőrösi gimnáziumi tanár,

1861 elején nyujtotta be a Kisfaludy-Társasághoz a kinyomtatott fordítást, melyet a Nemzeti Színház előadásra nem fogadott el, hanem 1855 végén a régi Lukács-féle fordítást a Tóth Józseféval helyettesítette. Arany János még nagykőrösi tanár korából jól ismerte és becsülte Ács Zsigmondot, és már csak ezért is nagy figyelemmel foglalkozott e Shakespeare-fordítással, sőt tán nem merész az a föltevés sem, hogy Ács egyenest Arany biztatására nyujtotta be munkáját a Kisfaludy-Társasághoz. A munka az 1861 juliusi havi ülésen bírálatra Arany Jánosnak és Lukács Móricznak adatott ki; Arany 1862 áprilisában terjesztette be jelentését, melynek alapján a munka javítás végett visszaadatott a fordítónak. Ez hamar elkészült az átdolgozással, melyet Arany az 1862-iki novemberi ülésben mutatott be s kijelentette: «nem tartja szükségesnek, hogy e fordítás, mely most már *sokkal inkább* megfelel az æstheticai igényeknek s *több helyt* sikerültnek is mondható, ujolag bírálat alá bocsáttassék s azt hiszi, hogy a Shakespeare-kiadásba felvehető». (L. mindezekről bővebben Bayer könyvét: Shakespeare drámái hazánkban, II. köt.)

Aranynak e föntebb idézett, igen mérsékelt dicséretéből nyilvánvaló, hogy nem volt nagyon megelégedve Ács Zsigmond átdolgozásával. Ő bizonyára úgy gondolta, hogy a bírálata bevezető részében foglalt általános észrevételek és utasítások nyomán a fordító gyökeresen végig fogja simítani a Velenczei Kalmár-t. Arany elég nyomatékosan utalt a fordítás főhibájára: «az irodalmi nyelv keresésére», melyet «sokszor a feszességig visz». Minden színdarabfordítónak arany szabályul kell hogy szolgáljon, a mit e részben oly találóan mond: «a drámai nyelv az *élet nyelve* . . . egy-egy csak könyvben található fordulat, erőltetett, nehézkes, irodalmi szórend, conventionált csonkítás vagy toldalék mindenkor *folt* a dráma nyelvén».

Hogy miként kivánta e tanácsot értetni, azt elég bőven magyarázta Arany a bírálatokhoz csatolt mintegy háromszázra menő jegyzetben, melyek nagy része azt mondja: kissé *nehéz*, kissé *feszes* s jobbára folyékonyabb, természetesebb nyelvű tolmácsolást javasol. Ács mind e javasolt módosításokat természetesen belevette fordításába. Akad ugyan egy-két kivétel, a hol, tán figyelmetlenségből, megmaradt a régi szöveg (pl. a 15. lapon «begyakorlottabb rossz szokása» maradt az Arany proponálta «rögzöttebb szokása» helyett), de ismétlem, ott is, a hol Arany kész új szöveget ajánlott, ott is, a hol csak ráutalt a régi szöveg hibás voltára, Ács igyekezett bírálója szava után indulni. Csakhogy persze ez

nem volt elég; egyfelől Arany bírálata, bármily alapos és terjedelmes is, nem ölelhette fel Ács fordításának összes gyengéit (pl. hogy egyébre ne utaljak, meg sem említette, hogy Ács a rímes verssorokat majdnem mindenütt rímtelenül fordította), másfelől a stílus nehézkességének csak nehány legkiválóbb *példáját* hozhatta fel, abban a hiszemben, hogy Ács ez intelem szellemében fogja a többi ily helyet is kiigazítani. De ez alig történt meg. Az első hetven sorban pl. Arany nem kevesebb mint húsz javítást proponált; Ács ezek mellett csak egyet végzett: «földképeken» helyett «térképeken». De megmaradtak az ily igazán «nehéz» és «feszes» sorok, mint ez: «... minden tárgy, mely veszélyt | *képes leendne vonni* kincseimre, | Leverne». Vagy ez: «*erre gondoló* eszmém ha van», vagy ez: «ti kaptok a bucsúzhatás ürügyén». S mert az egész darabon végig így van ez, Ács fordításában csak itt-ott villan ki egy-egy fényes sor, melyre vaktában rá lehet mondani, hogy Aranyé, s e fényes sorok mellett annál kellemetlenebb a sok nehézkes, a sok mesterkélt, a sok dagályos frázis. Valóban, ha Arany az új formában benyujtott fordítást most már «több helyt sikerült»-nek mondta, ez a «*több hely*» nagyobbára az ő javításaiból került ki.

Arany kritikájában van egy-két oly passus, melyekre nézve tévedett (pl. lásd a 40. lapról való idézetet, vagy a 97. lapról valót: «hát tartozom kedved szerint felelni?»), de egészében oly nagy tudással, oly csudás lelkiösmeretességgel végzett munka, mely bárcsak lelne méltó követőre!

Arany Bírálata.

Tisztelt Társaság!

Shakespeare «Velenczei kalmár»-jának fordítását Ács Zsigmondtól, a Horváth Döme-féle kecskeméti kiadásban elolvasván s az eredetivel sorról-sorra összevetvén, általános véleményem felőle az, hogy e fordítás gyüjteményünkbe fölvehető; de csak miután a fordító még egyszer végig ment rajta, simogatva és javítva a kevésbbé sikerült helyeket. Mert igaz ugyan, hogy e darab fordítója mind az angol nyelvben alapos jártasságot tanusít, mind a magyar nyelvet, irodalmi s népi használatában jól érti, a verselésben is gyakorlott és szabályszerű: mindazáltal vagy sietö kéz, vagy nem elég gond, vagy a mindenkivel közös tévedhetés okozta-e, fordításában itt-ott vannak helyek, a miket, mai nyelvünk határai közt is, jobban lehetett volna visszaadni, erősebben, vagy sajá-

tabbul, vagy természetesebben fejezni ki. Én az egész munkából, lapról lapra, kijegyeztem azon sorokat, mondatokat, szavakat, melyeket szerettem volna, ha máskép fejez ki a fordító; sőt többnyire megkisértém magam is az ily helyek lefordítását. Jegyzeteim számosabbak, részletekbe, árnyalatokba menők, hogysem itt azokat felolvasni szükségesnek, vagy épületesnek tartanám; de a fordító, úgy gondolom, hasznukat veheti; annálfogva, ide külön mellékelve, kérem neki elküldetni. A mit e jegyzetekből, a fordítás hiányainak jellemzésére, eredményként összevonhatok: im ez. Fordítót nyűgzi sok helyt s nyelvét feszessé teszi e kettő: *szigorú metrumot* akar és minden közönségesektől ment *irodalmi nyelvet.* Az elsőben oda törekszik, hogy a jámbust *tisztán* írja, minél kevesb spondeussal, sőt a nélkül, a *tilos* helyeken. De jámbusai mégsem folynak könnyen, mert az anapestussal igen bőkezű, noha ezt már Kazinczy sem szerette. Ajánlanám tehát neki, hagyjon fel a túlszigorral, anapestusait írtsa ki: azt hiszem, mindjárt könnyebben mozogna. Másik érdeme, mi hibává lesz, az irodalmi nyelv keresése. Ezt sokszor a feszességig viszi. Vannak esetek, hogy Shakespeare egyszerű mondatát pompázó szavakkal váltja fel. Van úgy, hogy némi oly erőszakot tesz a nyelven, a mi nem szabálytalan; irodalmi nyelvben *általában* nem lehet kárhoztatni, de *drámai* nyelvben kissé nehézkes, roszúl szavalható s a tárgy természetével nem egyez. Értem, némely szó-összetételeit, flexióit, szókötését, periodicusabb fűzést, hol az nem jól áll, passivák használatát s több efféléket. A drámai nyelv az élet nyelve, a szinpadon élő embereket akarunk látni; mi nem azt teszi, hogy a dráma közönséges prózában szóljon, de még is az élet nyelvén, a szenvedélyes, mozgalmas életén. Egy-egy csak könyvben található fordulat, erőltetett, nehézkes irodalmi szórend, conventionált csonkítás vagy toldalék mindenkor folt a dráma nyelvén. Fordító azt nem találta el mindenütt, hogyan fejezze ki magát, ne feszesebben, ne magasb lenni akaró hangon, mint eredetije. Ő a nép nyelvét birja, sok helyt a magyar élő nyelv fordulatait nagy sikerrel alkalmazza is: de olykor vagy nem találja meg a kellő kifejezést, vagy mint póriast lenézi, s magasb irodalmi phrasis után törekszik. Ezt tekintetbe venni annál szükségesb, ha meggondoljuk, hogy a «Merchant of Venice» sajátkép *vígjáték,* magasabb és komolyba játszó ugyan, de alapjában, nyelvezetében stb. még is vígjáték. Nem tudom, tette-e már más ez észrevételt, nem is keresem, de én úgy látom, hogy kiesik a támasz azok alól, kik e shakespeari színművet az úgynevezett dráma, a polgári, ijesztgetős

dráma, a sem sült, sem főtt, se tragédia, se komédiaféle, örvendetes kifejlésű színjáték igazolására szokták felhozogatni. Igen, daczára, hogy a nyelv benne sokszor emelkedett — s melyik shakespeari vígjátékban nem az? — daczára, hogy Antonio sorsa, a zsidó bünhődése elég komoly fordulat; véleményem szerint a Velenczei Kalmár nem egyéb komoly vígjátéknál. Antonio sorsában — a legkomolyabb fordulatkor is, van némi comicum, vagy legalább bizarr a kötelezvény bizarr volta miatt; a zsidó büntetése pedig, hogy elébb majd életét és minden vagyonát veszti s az utóbbiakat csak részben és föltételesen nyeri vissza, az akkori zsidó-gyűlölő fogalmak szerint, nem tartatott nagyobbnak komikai bünhődésnél. Hogy a háttér, Portia, Nerissa, Jessica szerelme egészen komikai rugókon perdül le, azt mindenki látja. És így a fordítónak arra kell törekedni, hogy ne téveszsze el a magasb komikai nyelvet, hogy ne vegyítsen *lyrai, ódai* hangokat Shakespeare bár sokszor emelkedett, de «familiaris» lenni meg nem szünő nyelvébe.

Fordítónk ezt néhol nem érzi vagy nem találja el; megelégszik, ha eredetije gondolatját vissza birja adni, akárminő irodalmi nyelven. Sokszor egy vonás: «hogy mondják ezt a társalgás nyelvén?» segítene rajta — a mint talán jegyzeteim itt-ott bizonyítják.

Kevés helyet találtam, hol fel lehetne tenni, hogy fordító az eredetit nem értette; de még is találtam, hol nem egész híven adta vissza.

A párbeszédben hiba, hogy majd *ön*, majd *te*-vel szólítják egymást a személyek. Itt egyformaság lesz szükséges: véleményem, a föntebbiek után az, hogy kövesse fordító a magyar társalgás nyelvét — mint vígjátékban kell — azaz barátok, jegyesek stb. szólítsák egymást *tegezve*, az úr inasát szintén (itt hiba volna az angol *you*) — idegenek használják az *ön*-t. Vagy, ha mint régi történetben, mind *te*-re változik, sem nagy baj; noha így «tragikaibb» lesz a nyelv.

Németesség vagy ángolosságnak nem sok példáját leltem; de mégis egy-kettő ki van jegyezve. Felemlítem különösen a *well!* szótskát, mely igen gyakran *jó*-nak van fordítva, ott is, hol más magyar particula fejezné ki a stíl árnyalatot. A jó! magyarban *megnyugvást*, beleegyezést jelent; s visszatetszik, midőn például Shylock, Bassanio kérelmére, folyvást ismételgeti:

Három ezer arany — *jó!*
Három hónapra — *jó!*
Antonio lesz a kezes — *jó!*

s még azután kétkedik: adjon-e pénzt kölcsön vagy ne? Magyar ember kétségkívül így fejezné ki magát e helyzetben:

Három ezer arany — *értem!*
Három hónapra — *értem!*
Antonio a kezes — *értem!*

De elég is immár fárasztanom a tisztelt Társaság figyelmét; csupán azt teszem még hozzá, hogy Ács Zsigmond úr ezeket most már hihetőleg magától is kijavította volna. Erre őt én képesnek hiszem s óhajtom, minél nagyobb részt venne Shakspeare-fordításinkban.

Pest, apr. 23. 1862.

Arany János.

Jegyzetek.

A fordító szövege.	*Észrevétel vagy igazítás.*
4. l. «Boldizsár» (a «személyek» közt) — — —	Ez egy magyar név az olasz nevek közt. Szerző is *Balthasárnak* írja később.
5. l. «Én nem tudom, kedvem mért oly borus.»	«Én nem tudom, mért kedvem oly borús.»
— «Ott, hol kevély vitorlás gályaid» —	Erőszak a nyelven a metrumért.
— «Vagy, mint a tenger *bámulványai*» —	Nehéz szó.
— «Hajlongva üdvözölvék általuk —»	Nehézkes a sok egyforma többes miatt e hely.
6. l. «*Fű tépve* lesném, merre tart a szél —»	Szórul szóra helyes — de érthetőbb lenne *fű szórva* —
— «*Éhűtő* lehellet» . . .	Szorúl a rövid miatt.
— «Zúgó habokba szórnám fűszereim.» —	«Fűszerim» is lehet, s akkor nem rímel oly erősen a következő sorral.
— «S habokkal öltetnék fel selymeim» —	«És selymeimmel a habot ruháznák» —
— «Szóval ki imént mérhetlen kincs ura —»	Erős κακοφονία.
7. l. «Ne szóljatok. Antonio tudom, Árúi végett nyugtalankodik»	«Ne mondja senki, én tudom, hiába, Árúi sorsán agg Antonio».
— «Nem, higy szavamnak» —	«Hidd el, nem úgy van».
— «Nem egy vidékre» . . .	«*Sem* egy vidékre» tán jobb volna.

— «Tehát szeretsz?»	«Tehát szerelmes vagy?
Ant. Ments isten a gonosztól.	Ant. Ugyan! ugyan! (Dehogy! dehogy!) (No még! no még!)
— Sol. Az sem?	Sol. *Az* sem?
— «. . . szintoly könnyű *lesz*»	. . . szintoly könnyü *volna*.
— «. . . *S én* esküszöm.»	. . . *No*, esküszöm.
— «S látsz oly eczettekintetűeket, Kik nem vonítják ajkukat mosolyra, Bár a tréfán még Nesztor is nevet»	«*A másik* oly eczettekintetű, *Hogy* nem vonítná ajkát egy mosolyra, Habár a tréfán Nesztor is nevetne».
8. l. «Nem feledem» . . .	«Minden bizonynyal»
9. l. «Mely szándokos komoly csendes követ»	Nehéz, feszes.
— «S érdem *ruháját* adja az reá» (opinion)	«S érdemnek adja rája *látszatát*».
10. l. «Kik csak azért *nézetnek* bölcsekül» —	«Kit csak azért *néz bölcsnek a világ*» —
— «*Külszín*, ama bohó köviponty után» —	«E *vélemény*, e köviponty után» —
— . . . «kissé *távozzunk*» . . .	«kissé távozunk.»
— «Jó, délutánig válunk tőletek» —	«Jó; délutánig elválunk tehát.»
— «Menj, *kedvedért* még csevegő leszek» —	«Eredj! bizony még csevegő leszek!»
— «Hát van ebben valami?» —	«Hát már beszéd ez»?
11. l. «ha megtaláltad, *kár a fáradságért*»	«kár volt utána fáradni» (amaz németes)
— «*Jó; fejtsd meg* most, *mily nember* az»	«*De* mondsza csak, miféle hölgy, kihez» . . .
— «*Nincs rejtve tőled óh.*» (feszes dolgok ezek)	«Hisz ösmered te is Antonio» —
— «Szűk *eszközim* folyvást *megbirhatandnák*».	«Szűk *vagyonom* folyvást *kiállaná*».
12. l. «Koczkázva, kettőt leltem néha meg» —	«Koczkázva *mindakettőt* meglelém»
— «E gyermek *érvből*»	(nehéz)
— «Vagy visszahozhatom *végtételed*, Az előbbiért hálás adós maradván.»	kissé nehéz.
13. l. «Portia *nevű*, de nem kisebb *becsű*» —	feszes, rímes.

— «Mert mind a négy földsarki szél hozott Hires kérőket.»
— «Hitelem Velencze *földén*» (in Venice)
14. l. «a mennyire lát*hattam*» . . .
— «ki *tultölti* magát»
— «a túlbőség hamarább őszül *meg*, az *elég* pedig tovább él» —
— «mi legyen a legjobb teendő»
— «Eszeveszettség, e suhancz oly nyúl, mely átugorja a jó tanács, e béna váz hálóit.»
— «Szent emberek a halál órájában *jó ihletet kapnak.*»
— «ki az ő véleményét *választja*»
— «*mint* csak azért» . . .
— «kérlek, *nevezd meg őket* s a mint *meg*nevezed, én *le*irom.»
— «itt van — a pfalzi gróf» . . .

15. l. «— Síró bö*cselővé*» . . .
— «illetlen komorság»
— «készebb lennék férjhez menni *halálfőhöz*»
— «begyakorlottabb rosz szokása» —
— «ha a rigó fütyöl» . . .
— «saját árnyával víni kezd» —
— «*s* törvényszék elé *lép*hetsz» — — —
— «egy fillér áru *ángolt* sem értek»
17. l. «sipkáját néme*tekről*»
— «szomszédi buzgalom»: (charity)
— «kívül e kisér*téssel*»

«Mert mind a négy szél hordta néki a Hires kérőket.»
Annál inkább, mert *víz.*

«látom én» . . .
«ki *eltelik* a *sokkal.*»
«a túlbőség hamarabb őszül, *de* az *elég* tovább él».

«mit legjobb tenni» —
«*Ifju* bolondság oly nyúl, mely átugorja az *aggastyán* jó tanács hálóit.

«szent embereket a halál óráján *megszáll* az ihlet».
«*eltalálja*»

«csak azért» (*mint* nem kell oda).
«kérlek, mondd sorra nevöket, s a mint nevezed, én *irom.*

Eredetiben *county* nem *count*, tréfásan tehát *grófság* (mit ez a bikficz képvisel).
«bölcscsé»
«*hozzá* nem illő komorság» — (mert a komorság átalában nem *illetlen*).
— «*egy* halálfőhöz» — (itt nincs miért kerülni az *egy*-et).
«rögzöttebb szokása» —

«*egy* rigó» —
«*megvina* saját árnyékával» (will, would).
«*pedig* törvényszék elé *állhatsz*»

«egy fillér árút sem *tudok* ángolul» —
«sipkáját német*földön* —»
«szeretet» (ironice, t. i. nyaklevesért nyaklevessel fizet, *jóért jóval*).
«kívül meg e kisértés (t. i. volna).

— «szeretem, hogy e nehány kérő oly *józan*» —	«szeretem, hogy ..... *úgy eszire tért.*»
19. l. ... «ura *az éjjel* itt lesz.»	«ma este, v. *estére* itt lesz» (a night nem mindig fordítandó *éj*-nek).
— «*mint* a másik négytől búcsút veszek» —	«minővel v. a milyennel a másik négytől búcsút veszek».
— «Míg egy kérő után bezárjuk a kaputot» —	«Alig teszszük be egy kérő után a kaput, másik kopogtat az ajtón». A *jó* magyarban *helybenhagyást* jelent. — Fordítanám így:
— «Három ezer arany — *jó!* Három hónapra — *jó!* Antonio lesz kezes — *jó!*	Három ezer arany — *értem!* Három hónapra — *értem!* Antonio lesz a kezes — *értem* (well!)
— «Hallott ön valami vádat az ellenkezőről?»	«hallott ön valami ellenkezőt róla?»
20. l. «*ő* jó ember — *ő* jól áll»	Az *ő* bizvást elmaradhat. «hogy elég jól áll.»
— «vagyona *reménybeli*» (ez virtualitás) — —	«vagyona *koczkán.*»
— «Angliába» (stricte).	«Anglia felé» —
— «De a hajók csak deszkák» — — —	«*Már pedig* a hajók csak deszkák» (magyarázza a föntebbit, hogy vagyona koczkán)
— «Mind a mellett az ember jól áll» —	«elég jól áll» —
21. l. «Rég fojtva tartott mérgemet kiontom»	(talán) «kitöltöm *rajta* régi bosszumat.»
— «Shylock, hallod-e?» (szórul szóra jó; de tán jobb volna:)	«Shylock, mit *csinálsz?*» (v. mit *beszélsz*) arra felel aztán: «*Gondolkozom*» stb.
— «Tubál, ama gazdag zsidó nememből» (tán így:)	«Tubál, ama gazdag hitsorsosom»
— Hány havat mondtál csak	Egyszer per *te*, másszor *ön* beszélnek a személyek.
22. l. «Három havig mondád? feledtem ezt».	«Igen, feledtem: három hónapig»
— «*De jó*, kezes lészsz» ...	«*Aztán* kezes lészsz.»
23. l. «Pálczát» (bibliai kifejezéssel tán:)	«vesszőt»
— «Szerencse volt, Jákob jutalmaul» —	«Szerencse volt s Jákob *megérdemelte*».
— «Tán a kamat *védtére*»	(Nehéz drámai nyelvben)

24. l. »Háromezer arany, szép pénz, kerek szám» (egy sor kimaradt:)	«Három hónapra: hadd lám: mi esik» ?
— «Csak azért, hogy *en*pénzem forog*tat*om» — .	«Csak, mert tulajdon pénzem *for-gatom.*»
— Jó, most *kitün*, hogy **ön** reám szorúl —	«Hagyján! ihol most *ön* reám szorúl».
25. l. «*Szép* úr, *utolsó* szerdán rám köpött» —	«No, *drága* úr, *múlt* szerdán rám köpött».
(e jelenetben az *ön* és *te* különösen kevert)	
26. l. «Látandod magad» (feszes)	«Meglátod, hogy az».
— «Készebb leszek tovább *szo-rongani*»	(van egy jó erdélyi szó: «*szigor-gani*»)
— «... *három annyiszor Há-rom becsü* vagyont várok haza».	(kifejezi-e ez a $3 \times 3 = 9$-et?)
27. l. «S egy gaz fiú kétes vigyá-zatára Bizott lakomban kissé be-tekintve»	(kissé feszes, nehéz)
— «Keresztyénné leszen: mert jóra tér.»	«Keresztyénné lesz; mert jó szíve van».
— «Szép szó, hamis szív: soh-sem kenyerem» —	«Szép szó, hamis szív: nem hiszek neki».
28. l. «*Jövel:* ne félj, nem lap-pang itt veszély»	«*Hagyján!* ne félj» stb. . . .
30. l. *Szerencse föl!* (Glück auf! germanism.)	
— «öntudatom megengedi»	«lelkiösmeretem» — (az *öntudat* nem egészen synonym).
— «*a* zsidóval elszökjem»	«*e* zsidóval elszökjem»
31. l. «az ördög könyökön lök» (sok *ö* is)	«az ördög rángatja könyököm».
— «óvakodjál sarkaidhoz folya-modni»	(take to heels: igen ángolos): «óva-kodjál *elinalni*»
— «*Jó*, a módnélkül bátor ellen-ség» —	(a *jó* megint *rosz* itt)
— «*Jó*, öntudatom szivem nya-kán függne»	
— «atyám egy kicsit kormos, egy kicsit *eczetre haj-landó volt*» . . .	? ?
32. l. «parancsolj *sarkaimmal*» (ángolos)	«*inaimmal*»
— «jobb *kézre*, bal *kézre*»	«jobb*ra*, bal*ra*»

— «a *legközelebbi* szögletnél»	«ott mindjárt a szögletnél»
— «figyelem! most zavarom a vizet» —	«*Megálljunk!* most zavarom» stb.
33. l. «*Jó,* legyen apja *a minek tetszik*»	«*Nem bánom,* legyen apja *akármilyen*»
35. l. «*Hozzá,* atyám!»	«Rajta! atyám»
— «Isten áldja meg... *Nagyon köszönöm*»	(Magyarban nem így fogadjuk a köszönést)
36. l. «Nagy infectioja volna» ...	(elmaradt:) «a szolgálatrá»
— «*szegény* ember fructificalni fogja» —	(old man) *szegény öreg*
— «a kérelem reám *impertineat*»	(nem fejezi ki az *impertineat* impertinens értelmét.
— «Ez a tárgy defectusa»	«*Épen* ez a tárgy defectusa» —
— «*fölebb emelt,* ha ugyan *fölebbi fok*»	Nem értjük, hogyan *emelte fölebb* a zsidó szökött szolgáját. *Preferd* kettőt tesz: előhozott s előmozdított. Tán így lehet adni: *Magasztalt,* ha ugyan *magasztalás.*
37. l. «Házamat — *kérdezd ki!*»	(Ez azt tenné, vallasd ki házamat, háznépemet). «Kérdezd *meg*».
— «Silány életvonal»—(simple)	Érti az *egyszerű vonalat* a tenyérben
— «dunnás ágy *szögleténél*» (edge)	*Edge* nemcsak szögletet, de *élt,* s itt *szélt,* az *ágy szélét* teszi. «Alig ül az ágy szélére» —
— «*Jó,* ha a szerencse asszony» stb....	(A *jó* megint nem jó.)
— «ez egyszer jó *házi bútor*» —	A *házi bútor* magyaros szólás — de itt alig érti meg az ember az eredeti szöveg nélkül. Jobb volna a *wenchet* ez esetben másképp fordítani, «ez egyszer *derék személy.*»
38. l. «mert *szerettimet*» (ezen rokonságot értünk inkább) —	«barátimat.»
— «Urad *hová tünt?*»	(Gratiano nem látta még Bassaniot, csak kérdezi *hol van?* hol találhatná meg —)
— «kivánatom van» (feszes ez) —	«Egy kérésem» (vagy ilyesmi, ha jobb metrum akad).
— «S szemekben, mint enyéim, nem hibák»	(Nagyon feszes, lyrai nyelv.) «S oly szemben nem hibák, mint az enyém.»

39. l.	«Ha testemen *nem függ tisztes ruha*». (Majd úgy látszik, mintha nem *tropus* volna, pedig az eredeti *az.*)	«Ha józanúl *nem* viselem magam S *nem* néha jő csak számon egy szitok, Képem komoly, zsebemben imakönyv *Nem* lesz» stb. . . . a *nem*-et mindig megtartva: mert akkor mondhatja végül: *Ne higy* nekem soha! *(«Akármivé legyek»!)*
—	«*Jó*, majd kitűnik . . .»	«No, majd meglássuk» — (Tudom, a szabályosság okozza ezt — *2-ik láb jambus!* De Sh. fordításban megengedhető ennyi szabadság.)
40. l.	«ha nem valami keresztyén hamiskodott s *adott lételt neked*» (nem prefectumok)	«Ha valami keresztyény *gazemberré nem válik érted*, s el nem lop: nagyon csalatkozom».
43. l.	«S a szép szűzet, ha balsors sujtaná, Csak azon ürügygyel mentené magát».	Úgy érti az ember, hogy a *szép szűz* magát, pedig a *balsors*. — «S a balsors, e szűzet ha sujtaná, Csak azon ürügygyel *mentené* magát.»
—	«Hortyogva nem heversz»: *(szaggatsz ruhát)*. (Hortyogva nem lehet ruhát szaggatni.)	«S hortyogni *vagy* szaggatni a ruhát.»
44. l.	«*Im* kulcs*aim*. — De hisz *miért* megyek?»	— «*Ne* kulcsaim. — De hisz mért *is* megyek?
—	«Mult éjjel is *tárczákkal* álmodtam»—(tárcza bankjegyre emlékeztet) —	«Mult éjjel is *zacskókkal* . . .
—	«Összeesküdtek *egymással*»	«Összeesküdtek *valamennyien*» (itt azt teszi a *together)*
45. l.	«S a *tört* nyakú síp» (azt tenné, el van *törve* — az értelem az, hogy *nyakó*, félre áll a nyaka — tehát:	«És a *nyakó* síp» (vagy ha ez tájszó:) «S *tekert* nyakú síp —
—	«Ne mászsz legott fel ablakodra», *(se)*	
—	«Nincs kedvem *künn lakozni* át az éjt» — (a *lakoz* szó megtéveszt)	«Nincs kedvem *eldőzsölni* künn az éjt.»
—	«Mondd, hogy *jövök*» (Ich komme)	(A magyar nem szól így.) «Mondd, ott leszek.»
—	(Lancelot beszéde *próza* az eredetiben)	

— «Élj boldogul»-t kivánt és semmi mást».
— «Dologra *csigarest*»
46. l. «*Jó*, menj be a szobába Jessica» (a legfelső sor 6 láb).
48. l. «E ház zsidó *atyáimé:* Hej! ki vagy?»
49. l. «Hisz fölfödözne e *tiszt:* (offizierre gondolunk. Nehéz az egész hely.) Talán így:
— «E kedves öltönyödben is». (csonka is)

50. l. (Ant.) «Ki *van* itt?»
52. l. «Rá érdemes *szerencsém*, ős nemem»

— «Csókolni e *halandó* szent ereklyét» —
— «Az ég *színére* köp: (elvész a tropus)
— «A messze *szellemek*nek» (itt inkább *vágy*)
— «Mint *csermelyen*»

— «Puszta kárhozat»
53. l. «Nem tétetett silányabb foglalatba» (ki kell valahogy tenni: *aranynál*)
— «Volna elméd, mint *szived*, nagy».

54. l. «Szép vég! Le a függönynyel, és jerünk
Hason szinűt hason siker kövessen» —
(feszes, nehéz, homályos, idegen).
— «A gaz zsidó a Dogét fölveré,
Ki véle ment *átnézni* a hajót».

(Nehéz.) «Azt mondta: «áldja isten» — semmi mást».
(nehéz) «Rest, mint csiga.
«*Te* menj be a szobába Jessica. —

«E ház zsidó *apósomé*. — Ki vagy? hejh!»
«Fáklyával az jár, ki nyomoz; nekem
Pedig rejtőzni kell.» —

(Lor.) «*Hisz* rejtve vagy
E kedves *gyermek*-öltönyödben is» —
«Ki *jár* itt?»
(Fortunes, vagyon, birtok; így homályos.)
«Rá érdemes nagy *birtokom*, nemem».
«Csókolni ezt az *élő* szent ereklyét» — (Így tán világosb)
— Az ég *arczába* köp».

(Nem fejezi ki az eredeti gondolatot, hogy a tengeren úgy jőnek *át*, mint egy patakon *keresztül*.)
«Mint *hidon* át»
(káromlás volna) «*Hah, káromkodás* E póri eszme»
«Nem tűrt *aranynál durvább* foglalót.»
A *nagy* szivet nem értjük *dőre merészségnek*, itt azt fejez ki a *bold*.

«Ez jól ütött ki! Függönyt rá, s jerünk;
Ily színű *kérő* mind így boldogúljon».

(Tán így:)
«A gaz zsidó a Dogét fölveré
S az elment véle a hajót kutatni.

— «Egy gondolában láttatott együtt» (nehéz passiva, versben kivált)

«Egy gondolában együtt szöktek el»

55. l. «Oly *zagyva szenvedélyt*» stb.

«Nem láttam én oly zagyva *kitörést!*»

56. l. «Titkon kivántam, bár övé ne lenne».

«Titkon ohajtám, ne övé legyen».

— «S a gaz zsidó *kicsalt* kötlevele»

(Erősebben szines, mint az eredeti, pedig még nem tudni, mit akar a zsidó a kötlevéllel.)

— «Légy víg: ne járjon *eszmesereged*»

(feszes az eredeti «chiefest toughts» helyett.)

«Légy víg: ne járjon elméd más ügyön,

— «Megrázta *volt*»

Csak a szerelmi hódolat körül».

57. l. «*El*, jerünk.»

(nincs helye plusq. perfectumnak),

— «Im, herczeg, a szekrények itt *feküsznek*.»

— «*Hát* jerünk!»

(Liegen, holott az angol *stand*)

«Im herczeg, itt van a három *fiók*» (vagy ilyesmi)

58. l. Nem hat be mélyen, *sőt* — —

A *sőt* helyett *csak* v. *csupán* kellene

59. l. «Az idők romaiból»

(mindenesetre jobb)

«S *idők romjából*, új diszben» stb.

— «A mit lelsz *ily kérést* nem érdemel».

(nehéz) «A mit lelsz, *ennyi szót* nem érdemel.»

61. l. *Eretnek*-é az *ősök mondata* tehát, a régi szó?

— «Eretnek-é a *köz példaszó*»:

— «Mit akar *ön?*»

(Már megjegyeztem az *ön* és *te* keverését)

63. l. «*Szó*hihető személy»

«Szavahihető» (annál inkább, mert próza).

— «hadd mondjak *jókor ament*»

«Ament jókor, mielőtt» —

— «ő jő itt zsidó alakba öltözve» (feszes)

«zsidó képiben» —

— «ismertem a szabót, ki a szárnyakat készíté, melyekkel *ő* (a szabó?) elrepült»:

«melyekkel lyányod elrepült». *Szárnyak* lehet *egyes is*.

64. l. «S Shylock részéről tudta» —

(Shylock*nak* részéről.) — «Shylock *pedig* tudta.» A *pedig* itt a *S* Shylock roszhangzást is megorvosolja, az idegen magyarságot és kétértelműséget is. —

— «jó lenne boszum *táplálására*» (a hal?)

«Halat horgásznék vele: *vagy* ha semmi hasznát nem vennék, jól tartanám vele boszúmat.» —

65. l. «Mintegy fél millióig *hátráltatott*».

Aligha kifejezi az eredeti gondolatját. Tán:
«visszavetett mintegy fél millióig.»

— «ha bántotok, *nem* áll*unk-e* boszút?»

«*ne* áll*junk* boszút?» (Ez ellentétben a föntebbiekkel, nem folytatás simplán.)

(shall we not revenge?)

66. l. «Gyakran *jöttem* oly helyekre»

(germanism.) «Gyakran *jártam* oly helyeken»

— «de *őt* fel nem találhattam»

(*őt* nem kell.)

— «gyászpadon fek*üdne*»

(ik)

— «*hej te veszteség!*»

(nem a veszteséghez szól itt, hanem *leányához akar*, de megint a pénz jut eszébe. Nálam így van: (Why thou — loss upon loss [?]

67. l. «ki a hajótörésből *ki*menekült» (a *ki* széphangzásért elmaradhat)

«ki a hajótörésből menekült».

— «Te kinz*ol*, Tubal.»

(nem *ik*es)

— «erdő majomért» . . .

(igen jól találva! de «*egy* erdő majomért» —)

68. l. «...én *megsúghatandnám*»[?]

Monstrum ez a szó.

69. l. «Óh mért vet e rút kor *tulajdont*
S jogai közé záró korlátokat
Tiéd és nem tiéd.»

Mind ez nehéz, homályos.

70. l. «Míg ő határoz, zene játszadozzék»

«Míg ő határoz, szóljon a zene».

(kissé feszes)

— «költözzön» *(ik)*

72. l. «. . . font számra *méretik*»

. . . «*mérik azt*» —

73. l. «Hogy tőrbe vonjon férfiszíveket»

(utána egy sor kimaradt. Pedig az átmenet a *szemekre* abban van).

75. l. «De teljes összegem csak *valami*» (nothing)

(Egy német fordítás *valami*-t ír, de tán jobb volna: «semmiség», mely szintén jelent *valamit* kicsinyítő értelemben). —

— «Nem túl öreg (csak *so old* van)

«Nem *oly* öreg.»

— «Hozzád s sajátaidhoz *fordulunk*» (egészen hibás értelmet ad)

«Tied s tieiddé *válunk* tehát»

76. l. «Koszorúzza minden vágyatok siker»

Ezennel én, s a mim van»
(ezt teszi a *turn*)
(igen frázisos az eredeti egyszerű mondat helyett)

78. l.	«fogadtunk az első szülöttre» . . .	«első *fi* szülöttre» (boy)
—	«fektetni» és «feküdni» azért sántít, mivel a pénzt jószágba *fektetjük* ugyan, de *fogadásba* nem.	
—	«E helyt *tekintet*emnek ifjusága.» (Nem értjük, hogy a tekintet *tekintély* akar lenni.)	«Tekin*tély*emnek ifjusága *itt*».
—	«Itt látni téged» . . .	«Meglátogatni nem volt szándokom» —
—	«*Úgy tevék*, uram» (I did, egészen ángolos)	«Bátor valék, uram.»
79. l.	«A gyapjat új Jáson*ként* elnyerők»	Az eredetiben élesebb a figura. «Jáson vagyunk, a gyapjat elnyerők».
81. l.	«Úgy látszik el nem *fogná*»	(*fogadná* helyett, máshol is; de balértelmet okoz.)
—	«A zúzásra szomjuzót»	«szomjazót» szebb hang.
—	«Nagyságok és *húsz dús* kereske*dők*» —	rosz hang, hibás nyelv. «Nagyságok és *vagy húsz* kereske*dő*»
82. l.	«Jer velem»	(Come, away! Portia mondja férjének, midőn *küldi*, hogy *menjen* Velenczébe. A *come* nem tesz *mindig jöj*-t; *s az avagy mutatja* itten az értelmet . . .) «*Hát csak el.*»
—	«Násznapodon» stb.	«*Násznapodon, im, utra*»
—	«Köszöntsd barátid: *légy derült szivű.*»	(feszes) «*légy vigan velök.*»
—	«Drágán vevélek» stb.	«Kincsem vagy (oh), mert drágán vettelek» —
83. l.	«Ha *szerelmed* rá nem beszél» —	(férfinél *szeretet*, annál inkább, mert *próza*).
—	«*Egy ágy se* légyen» stb.	Nem érthető tisztán a fordítás.
84. l.	«De mióta eb vagyok, *vigyázz* fogamtól.»	«Most eb vagyok: őrizkedj hát fogamtól.»
86. l.	«És egy szerelmi jármot»	(férfiról ismét)
—	«De ez tán öndicséret-szint visel.»	(nehéz)
87. l.	«No, *Balthazár.*»	(És így nem *Boldizsár.*)
90. l.	«*Jó*, ön mind két úton el van veszve . . .»	(*No*, ön stb.)
91. l.	«Hogy tud minden *bohó szavakkal*»	. . . «bohó *a* szavakkal». (szükséges)

92. l. «Csupán *terítésről* lehet szó»	(kimaradt egy kevés, így lehetne folytatni a szójátékot: Lanc. Az is megtörtént, uram, csak fel kell adni (t. i. az ételt). Lov. A feladás te dolgod. Lanc. Isten mentsen, hogy *feladó* legyek. Nem kötelességem. Lov. Lesz még több? Máskorra hagyd stb.
— «*Most* mondd ki véleményed» stb.	«*No,* mondd ki» stb.
93. l. . . . «mert szegény *nyers* földtekénk»	. . . «szegény otromba földünk» (jobban hangzik).
— Mindjárt, elébb *fogjunk ebédeléshez*» (feszül).	«Mingyárt, előbb (együnk ebédet ám!) *ebédeljünk is.*»
95. l. «Helyet, hadd álljon *szembe én velem.*»	. . . «*szinünk elé*» (a szembeállás inkább visszafelelgetés).
— «Mint volt kegyetlenséged *szinlete.*»	. . . «látszata.»
96. l. «Szent szombatunkra esküvém» (4 láb).	«mondék nagy hitet.»
— «De mondd, szeszélyem! — Nos, jó válasz ez!»	«Azt mondom: «úgy tetszik.» — Nincs megfelelve?
— «Nem képesek megfogni *húgyokat.*» (tán illőbb):	«Nem birnak ilyenkor vizeletökkel.»
— «Szoktak gyönyör s undorra hajtani» (nehéz).	«A mint gyönyör vagy undor készteti.»
— «Hogy sértsen illemet, mint sértetett» (feszes).	«Hogy sértsen illemet, ki sértve van.»
97. l. «Kárral jogom. No ez már válasz-e?»	. . . «No hát nincs megfelelve?»
— «E válasz, érzéketlen *férfiú*» (igen *personátus*).	«Nincs, érzéketlen ember, ily beszéd.»
— «Hát tartozom *kedved szerint* felelni?»	«*Neked* felelni én nem tartozom.» (T. i. Shylock a Dogehoz beszél s Bassanio belevág).
— «A *sérelem* (offensa) nem mindjárt gyűlölet,» *(Sértés* volna kihatólag) tán tehetné így:	*Sértő beszéd* nem mindjárt gyülölet. (T. i. a zsidó Antoniotól vett sértésekre céloz, melyért joga van megölni, mint a kígyót, nem várva, hogy ismét csípjen.)
— «*De* inkább farkast vonnál számadásra.»	«Vagy inkább . . .» (t. i. folytatja a képsorozatot.)

98. l. «A legkeményebbekbe *vágjatok.*»
— «Végy háromezer zecchinedért hatot.»
99. l. «Ha csak . . . Bellario . . . nem *érkezik ma meg.*»
— «Ne buslakodj, barátom, *légy nyugodt!*»
— «Vigye a zsidó hús-csont-vér-mindenem —»
102. l. «Kinek eljárása legjobb ajánló levél» stb.
— «S itt jő az ifju túdor, *úgy hiszem.*»
— Portia. «Igen.» (Ja.)
103. l. «Neved Shylock? — Igen, nevem Shylock.»
— «S téged *fenyit* részéről nemde vész?»
— Ant. «Mint ő beszél, *igen.*»
Port. *S* (and) elismered.
104. l. «Trónjában ülő fejedelmet» *(csonka): ez,*
Pálczája földi kényerőt mutat» *(nehéz).*
— «De *a* pálczás erőnél *(this).*
— «Hogy szelidítsed *jogkivánatod*» (kissé feszül).
— «Fejemre minden tetteim! Jogom, kötvényszerinti zálogom kivánom» *(nehéz).*
105. l. «Nem képes *ő* fizetni *ennyi pénzt?*»
«De igen . . .»
— «Hogy itt gazság akar elnyomni *rényt*».

(Talán itt még a *you önt* tesz, *egyest.)*
«Im hatezer zecchin a háromért.»
«Ma meg nem érkezik.» (Syntaxis csavart).
(courage yet!) többet jelent. «*Végy szivet*» mondanám, ha ez jó magyarul volna, «*éledezz!*»
(Nehéz az ilyen színpadi nyelvben!)
(Talán hozzáteendő): kinek *ottani* eljárása (t. i. a mint majd az ügyet végzi.)
«S úgy sejtem, itt jő a túdor maga.»
v. . . . «az ifjú túdor».
«Öné, jó herczegem», v. «nagy herczegem.»
(Ez azt tenné föl, hogy Silokknak kell ejteni e szót; pedig *Sájlakk.* A színész úgy fogja ejteni *Schilokk.)*
«S te vagy, kit e pör vésze *fenyeget?*»
Ant. «Én, őszerinte.»
Port. *Hát* elismered.
«Pálczája földi kényszer', hatalom', Fenség' s dicső méltóság küljele.»
«De *e* pálczás erőnél . . .»
«Hogy enyhitsd jogszerű kivánatod.»
«Fejemre szálljon tettem! Én jogot kívánok és a kötlevél csomóját» (vinculum).
«Pénzül fizetni nem bir az adós?»
«De bír» —
(elavult és rosz új szó.) «Hogy gazság nyom el *való erényt.*»

— «*Tekintélyteknek* (you) és törvényeitek.»

(Egy a sok *tek*, más, hogy *egyesben* szól vagy Portiához, vagy a Dogéhoz, kinek autoritása oldozhatná talán fel Antoniót.)
«Tekintélyedre a törvények, és
Egy kis hibát tevén nagy jó miatt»
stb.

110. l. «Várj egy kissé; van még egy más bajunk» (feszes).
— «Igaz biró! *Vigyázz*, zsidó» (merk', Jude!)

«Várj egy kevéssé; más baj is van itt.»
«*hallod*, zsidó?»

111. l. «*Vigyázz*, zsidó . . .»
— «Ugy elveszem, *mit* ád. *Nyújts* három *ennyit*» (feszes).
— «Fordúljon el, meghalsz s *a honra* száll javad» — (feszeske).

(«*no lám*, zsidó, v. *hallod*, zsidó»).
«No fölveszem hát;
adjon három annyit.»

«Vagy *mérlegét* csak egy hajszálnyira
Lenyomja, meghalsz, s *dobra kél* javad.»

112. l. «Tőkémet add *ki*, aztán távozom.»
— «Köszönöm zsidó, hogy *erre oktatál*» (feszül).
— «Ezt is saját vesztedre, *oh* zsidó!»
— «Ám adjon áldást a sátán reá» (nehézkes).

«Hadd lássam a tőkét;
aztán megyek.»
«hogy erre *meg*tanítál.»

(az *oh* igen csizmadiás itt.) «vesztedre *már*, zsidó».
«{No / Úgy} hát az ördög áldja meg vele.»

113. l. «A *párt*, mely ellen fondor cselt szöve.»

(A *party* nem párt, hanem *fél* volna itt; de sok *fél* következik, valahogy segítni kell.) «*Az, a ki ellen* fondor cselt szövél».

— «Hogy *egyenes*, mint *görbe útakon*» (ez mást tesz)
— «Igy jött fejedre a mondott veszély»
— «S államteher lesz felkötésed is» . . . *(feszül)*.
— «Hogy *szellemünk különbségét* belásd»

«Hogy mind közvetve, mind közvetlenül» —

«Ezért lakolsz, mint elmondám fölebb.»
«Akaszszanak fel, nem bánom, közösből»
(Nehéz, nem fordítanám *szellemnek*, hanem ilyenformán.)
«Hogy lásd, *mi máskép szoktunk érzeni*. —

114. l. «Elvéve *élettartó eszközim*» (peczkes)

«Elvéve, a miből megélhetek.»

— «Antonio, *érette* mit tehetsz?» (feszül).
— «Ingyen kötélt» (erőltetett)—
116. l. «*Fáj*, hogy körünkben nem maradsz tovább» (a *fáj* erős, udvari nyelvnek)
— «Én nyugtot érzek, s *bennetek* (in vobis) megóva»
117. l. «Jó úr, e gyűrűt — ah ez *tréfaság!*»
— «Ezt adni néked *hisz'* szégyelleném.»
— «Inkább Velencze *legbecsesbjét* (t. i. gyűrűjét) adom *át*. Kinyomozva *azt ki*hirdetések utján». — (nehéz, erőltetett)
— «Hogy azt sohsem veszítem s adom *át*» (kinek?)
118. l. «Hogy nékem adtad. (well!) *Jó;* isten veled» —
— ... «*hozd* őt, ha lehet» —

— «Antonio lakába. *El*, siess».
120. l. «*Suhan* lebegve» (sajtóhiba lehet)
121. l. «*Megéjjeleznélek*, csak egyedül» stb.

122. l. (legfelső sor) «*Solanio*»
— «Hahó *láttátok-e (you?)*

123. l. Hagyd el a hahózást ficzkó! *itt! itt!*
Lanc. Hahó! hol? hol?
Lor. *itt! itt!* (ez nincs magyarul)
— Mily édesen szenderg a *dombon* a hold
124. l. «Habár csak egynéhány perczekre is». (a pluralis bánt, feszes)

— «Antonio, mit adnál néki vissza?
... Mi jót tehetsz vele?
«Egy kötelet ...»
«*Sajnálom*, hogy *nem érsz rá* itt maradni»
(ez közelebb is jár az eredetihez)

«Én nyugtot érzek és *téged* (you) megóva.
... ah, ez *semmiség!*

«Ezt adni néked szégyelném bi- (zonnyal).»
«Inkább Velencze legbecsesb *gyűrűjét*
Megszerzem hirdetés útján *neked*.

«El nem veszítni és nem adni *másnak*» —
... *Most* isten veled (*jóra* semmi szükség.)
... «*hivd*» (a magyar csak ölében hozhat)
... *menj*, siess.
... Suh*ant* ...

«Kitennék rajtad «*éj*»-*jel*, csak magunk.»
(Én az eredetibe szójátékot, *czélzást* is sejtek, mit e magyar vissza ad.)
... «*Lorenzo*»
«Hahó, nem látta? v. nem látta *valaki?*» —
... *erre! erre!*

Lanc. ... de *merre?*
Lorenz. ... *erre*, erre!

(tán szebb hang: *halmon;* bár így is jól hangzik)
«Habár csupán kevés időre is» —

125. l. Kétségkívül *verébnél* jobb zenész

Úgy emlékszem a *wren* ökörszemet, vagy valami kis *éneklő* madarat tesz, mely a fülmilénél csekélyebb, de mégis nem *veréb*. — A *veréb* vastag vonás itt.

126. l. Megjöttek *ők* már.

(az *ők* egészen fölösleges, rontja a magyar ízt. «Megjöttek-é?»

— «Nerissa *jer* be!» (*Go* in):

«Menj be!» Portia künn marad, csak Nerissát *küldi*, hogy rendezkedjék odabenn.

127. l. «Mindannyiból szépen *kiváltatám*».

(Nehéz passiva ez itt. A passiva elmegy periodusokban, de költői (hát még drámai) nyelvben szenvedhetetlen.) —

128. l. «*Részemről* ám bénuljon érte meg» —

(A *részemről* nem magyar: («tőlem, felőlem volna; *miattam* már német; vagy *nem bánom*». —)

— «*Bióri* irnok»... (rosz hang, hiatus, nehéz)

«Tőlem törjék ki inkább a keze — «Törjék ki, tőlem inkább a keze»

129. l. «*E kézre!*»

«Egy irnok, ugy-e?»

— «Történne rajtam.» *(ik)*

(nincs benne semmi magyarság)

130. l. «Tán csak nem a tőlem *vett* zálogon»

— «*nyert*»

— «Nincs a gyűrű; már annak vége van»

«Nincs a gyűrű már; a gyűrű oda!»

(Ez is jó, de élesb volna:)

131. l. «S hogy mit sem *vőnek* el, csak e gyűrűt»

(Magyaros volna, mégsem az itt a *vőnek*)

«S hogy *semmit el* nem *vőn*, csak a gyürűt»

— «Veszszek, ha nem nő *kapta el* gyürűmet» —

«Veszszek, ha nem *nőé lett* a gyürű.«

— «Ki nem fogott el»

(s ismételve *fogadott* helyen. Ez nem megy élő nyelvben, a dráma nyelve pedig élő nyelv).

— «Esküm tanúi *a* szent éji lámpák» —

«*e* szent éji lámpák» (a *csillagokra*)

133. l. Kettős magadra s *elhiszem*

(positiv *elhivésnek* hangzik, nem iróniának) «kettős magadra: *majd* hiszem!»

135. l. Szép nők! az *útban* mannát hintetek —

Szép nők! *ti* mannát szórtok *mindenütt*.

ROMEO ÉS JULIA TÖRTÉNETE.

Arany bírálata Ács Zsigmond Shakes

136. l. *Jó!* életemben semmit oly nagyon
Nem őrizek, mint hölgyem gyűrüjét. —

(A mag
magá
cselek
Itt is
«*No*, éle
Nem ő

K.G.

136. l. *Jó!* életemben semmit oly nagyon
Nem őrizek, mint hölgyem gyűrűjét. —

(A magyar, mikor valamit feltesz magában, így szól: «*No,* sohsem cselekszem azt többé» stb. — Itt is:
«*No,* életemben semmit oly nagyon
Nem őrizek, mint hölgyem gyűrűjét!

nek)

— «Én nyugtot érzek, s *bennetek* (in vobis) megóva»
«Én nyugtot érzek és *téged* (you) megóva.

117. l. «Jó úr, e gyűrűt — ah ez *tréfaság!*»
. . . ah, ez *semmiség!*

— «Ezt adni néked *hisz'* szégyelleném.»
«Ezt adni néked szégyelném bi- (zonnyal).»

— «Inkább Velencze *legbecsesbjét* (t. i. gyűrűjét) adom *át*
«Inkább Velencze legbecsesb *gyűrűjét*

Kinyomozva *azt ki*hirdetések utján». —
Megszerzem hirdetés útján *neked.*

(nehéz, erőltetett)

— «Hogy azt sohsem veszítem s adom *át*» (kinek?)
«El nem veszítni és nem adni *másnak*» —

118. l. «Hogy nékem adtad. (well!) *Jó;* isten veled» —
. . . *Most* isten veled (*jóra* semmi szükség.)

— . . . «*hozd* őt, ha lehet» —
. . . «*hivd*» (a magyar csak ölében hozhat)

— «Antonio lakába. *El,* siess».
. . . *menj,* siess.

120. l. «*Suhan* lebegve» (sajtóhiba lehet)
. . . Suh*ant* . . .

121. l. «*Megéjjeleznélek,* csak egyedül» stb.
«Kitennék rajtad «*éj*»-*jel,* csak magunk.»

(Én az eredetibe szójátékot, *czélzást* is sejtek, mit e magyar vissza ad.)

122. l. (legfelső sor) «*Solanio*»
. . . «*Lorenzo*»

— «Hahó *láttátok-e (you?)*
«Hahó, nem látta? v. nem látta *valaki?*» —

123. l. Hagyd el a hahózást ficzkó! *itt! itt!*
. . . *erre! erre!*

Lanc. Hahó! hol? hol?
Lanc. . . . de *merre?*

Lor. *itt! itt!* (ez nincs magyarul)
Lorenz. . . . *erre,* erre!

— Mily édesen szenderg a *dombon* a hold
(tán szebb hang: *halmon;* bár így is jól hangzik)

124. l. «Habár csak egynéhány perczekre is».
«Habár csupán kevés időre is» —

(a pluralis bánt, feszes)

Ms 5/5

3

ARANY BIRÁLATA ÁCS ZSIGMOND SHAKESPEARE-FORDÍTÁSÁRÓL.

Kiadja RADÓ ANTAL.

A Kisfaludy-Társaság első Shakespeare-kiadásának olyan szerkesztője volt, a minővel eddig a világirodalom semmiféle ily gyüjteménye nem dicsekedhetett: egy nagy költő, a ki egyúttal nagy műfordító is volt, s a ki — hisz ez utóbbi kiválósága ezt magától értetődővé teszi — részben költői intuitiójánál, részben erős filologiai képzettségénél fogva be tudott hatolni az idegen szöveg értelmének minden rejtekébe. Hogy Arany milyen aprólékos gondossággal, milyen csudás pedánssággal végezte mindennemű hivatalos dolgát, tehát a szerkesztőit is, tudvalévő. Mily kár, hogy nem maradtak meg a *Koszorú* és a *Figyelő* kéziratai, főleg a versek! Mennyit lehetne az azokon (legalább nagy részükön) végbevitt javításokból tanulni! De hát az Aranytól javított kéziratok közül csak nagyon kevés jutott el hozzánk; a legértékesebb, Madách munkája, nem igen szolgálhat mértékéül Arany effajta munkásságának, mert hisz a nagy költőtárs iránt érzett tisztelete bizonnyal fékezte javító tollát. Sokkal tanulságosabbak volnának a kisebb írók művein végzett módosításai, melyeknél a jogos érzékenységre való tekintet nem feszélyezte, sőt tudhatta, hogy fáradságáért az illetők csak mélységes hálával fognak adózni. Efféle munkái közül való az, melyet ezúttal a Kisfaludy-Társaság levéltárából bemutatni szerencsém van s mely nemcsak első Shakespeare-fordításunk történetének egyik becses adaléka, hanem magában véve, mint fordítási bírálat is, értékes pótléka Arany kisebb prózai munkáinak.

Ács Zsigmond *Velenczei kalmár*-fordítása 1853-ban jelent meg először ezzel a czímlappal: «Ujabb Szinműtár. | Kiadja | Horváth Döme. — | Negyedik Füzet. | A' Velencei Kalmár, | Drama forditva Shakspeare után. — | Kecskeméten. | Nyomatott Szilády Károlynál. | 1853.» A belső czimlap így szól: «A' Velencei Kalmár, | Drama öt felvonásban. | Shakspeare után | angolból fordítá | Ács Zsigmond.» A fordító, nagykőrösi gimnáziumi tanár,